

3. BÖLÜM

Okuma Kültürü Edinme Sürecinin Son Basamağı: Evrensel Okuryazarlık

Sedat KARAGÜL¹

GİRİŞ

Dört temel dil becerisinden biri olan okuma; bilgi birikiminin temel araçlarından biri olmakla birlikte, bilişsel becerilerin yetkinleşmesini, eleştirel ve analitik düşünmenin gelişmesini, düş ile gerçek arasında rasyonel dengeler kurarak yeni gerçeklere ulaşılmasını, estetik bir bilinç ve duyarlılığa erişilmesini sağlayan; görme, anımsama, anlama, seslendirme, değerlendirme gibi çeşitli girişik işlemleri barındıran çok yönlü ve çok katmanlı bir eylemdir (Clay, 1977; Göğüş, 1978; Hoover ve Gough, 1990; Sever, 1990; Paris, 2005; Arıcı, 2008; Özbay, 2009; Temizkan, 2009; Ülper, 2010, Manguel, 2014). Okumanın bu niteliği, düşünceye şekil verip onu geliştirerek bireyin var oluşunun nedenini anlaması, toplumsal ilişkilerini düzenlemesi, yaşamını ve bilgi dağarcığını zenginleştirmesi noktasında onun etkili bir işlevi yerine getirmesini sağlamaktadır (Sever, 1990). Özdemir (2018) de okumayı; öğrenmenin ve tam insan olmanın ana yolu, eleştirel düşüncenin kaynağı, yaşamı değiştiren ve zenginleştiren önemli bir güç olarak nitelendirmektedir.

Binyazar (2010)'a göre insan, yeryüzündeki varlığının bilincine ancak okuma yoluyla ulaşabilmektedir. Zamanı en olumlu yönde kullanma alışkanlığını kazandıran bu edim, insana sonsuzca düşünebildiği bir dünyanın kapısını aralamaktadır. Eleştirel bir bakış açısına bağlı olarak gelişen okuma,

¹ Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi AD., skaragul@29mayis.edu.tr.

Birçok okuryazarlık türünü (bilgi okuryazarlığı, medya okuryazarlığı, internet okuryazarlığı, kütüphane okuryazarlığı vb.) bünyesinde barındıran ve bilgi çağının gerektirdiği becerileri edinmiş olmayı temel bir koşul olarak sunan evrensel okuryazarlık, bir bakıma yazılı kültür ürünleriyle sıklıkla etkileşimler gerçekleştirmenin kişilerde meydana getirmiş olduğu düşünce, davranış, tutum ve beceri değişikliklerinin bileşkesini ifade etmektedir. Bu noktada evrensel okuryazarlık, ancak okumayı yaşamının doğal bir parçası haline getirmiş bireylerin ulaşabileceği bir aşamadır.

Küreselleşen dünyada önemi her geçen gün artan bir beceri olan evrensel okuryazarlık; kişilerin karşılaşmış oldukları olay, durum ve olguları uluslar üstü bir yaklaşımla ve çok geniş bir bakış açısıyla değerlendirmelerini sağlayan, bireylere yalnızca ait oldukları toplumda yaşananları değil, aynı zamanda tüm dünyadaki gelişmeleri yakından takip etme bilinci ve duyarlılığı kazandıran bir olgudur. Bununla birlikte evrensel okuryazarlık becerisini edinmiş kişiler; çok yönlü düşünebilme, farklı bilgi kaynaklarını kullanabilme, evrensel değerlendirmeler yapabilme, demokratik kültür bilincine sahip olma gibi konularda da son derece yetkin bireylerdir.

KAYNAKLAR

- Abrami, P. C., Savage, R., Wade, C. A., Hipps, G., & Lopez, M. (2008). Using technology to assist children learning to read and write. In T. Willoughby, & E. Wood (Eds.), *Children's learning in a digital world* (pp. 128-172). Oxford, Blackwell Publishing.
- Arıcı, A. F. (2008). *Okuma eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Aşıcı, M. (2009). Kişisel ve sosyal bir değer olarak okuryazarlık. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(17), 9-26.
- Beetham, H. ve Sharpe, R. (2007). An introduction to rethinking pedagogy for a digital age. In H. Beetham, & R. Sharpe (Eds.), *Rethinking pedagogy for a digital age* (pp. 1-10). New York, Routledge.
- Binyazar, A. (2010). *Toplum ve edebiyat*. İstanbul: Can Yayınları.
- Clay, M. M. (1977). *Reading: The patterning of complex behaviour*. New Hampshire: Heinemann Educational Books.
- Erdem, A. R. (2019). *Okuryazar mısın(ız)? Okuryazarlık kültürü*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Erduran, T. (2016). *Yaşam boyu öğrenme kapsamında Bartın ilinde okuma kültürü: Bir durum çalışması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Bartın Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bartın.
- Freire, P. ve Macedo, D. (1998). *Okuryazarlık (Sözcükleri ve dünyayı okuma)* (Çev. Serap Ayhan). Ankara: İmge Kitabevi.
- Göğüş, B. (1978). *Orta dereceli okullarımızda Türkçe ve yazın eğitimi*. Ankara: Gül Yayınevi.

- Göktürk, A. (2012). *Sözün ötesi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Güneş, F. (2004). *Okuma yazma öğretimi ve beyin teknolojisi*. Ankara: Ocak Yayınları.
- Güneş, F. (2010). *Türkçe öğretimi ve zihinsel yapılandırma*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Hoover, W. A. ve Gough, P. B. (1990). The simple view of reading. *Reading and Writing: An Interdisciplinary Journal*, 2, 127-160.
- Ifenthaler, D. (2010). Learning and instruction in the digital age. In J. M. Spector, D. Ifenthaler, P. Isaias, Kinshuk, & D. Sampson (Eds.), *Learning and instruction in the digital age* (pp. 3-10). New York, Springer.
- Karagül, S. (2020a). Çocuk edebiyatı ve temel nitelikleri. İçinde S. Karagül ve E. Şen (Ed.), *Çocuk edebiyatı (Okuma kültürünün temelleri)* (ss. 1-26). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Karagül, S. (2020b). Türkçe öğretmeni adaylarının temel teknoloji yeterlik düzeyi algılarının incelenmesi (Burdur örneği). İçinde G. L. Uzun, B. Ü. Bozkurt, E. Arıca Akkök ve Ö. Dağ Tarcın (Ed.), *Türkçenin eğitimi-öğretiminde kuramsal ve uygulamalı çalışmalar II* (ss. 469-481). Ankara: Ankara Üniversitesi TÖMER.
- Karagül, S. (2020c). Dijital öğrenme ortamlarında çocuk edebiyatı ürünlerinin kullanımı. İçinde C. Aslan ve G. Çalışkan (Ed.), *Uzaktan eğitim sürecinde Türkçe eğitimi* (ss. 233-248). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Karatay, H. (2014). Okuma eğitimi: Kuram, uygulama, ölçme ve değerlendirme. İçinde A. Güzel ve H. Karatay (Ed.), *Türkçe öğretimi el kitabı* (ss. 221-264). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Körkuyu, S. A. (2014). *Okuma kültürü edinme sürecini etkileyen temel değişkenlerin incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Manguel, A. (2014). *A history of reading*. New York: Penguin Books.
- Onan, B. (2013). *Dil eğitiminin temel kavramları*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Özbay, M. (2009). *Anlama teknikleri I: Okuma eğitimi*. Ankara: Öncü Kitap.
- Özdemir, E. (2018). *Eleştirel okuma*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Öztürk, B. (2020). Okuma kültürü oluşturmada çocukların edebiyat çevresini genişletmeye yönelik uygulamalar: İngiltere örneği. *Kastamonu Education Journal*, 28 (5), 2112-2124.
- Paris, S. G. (2005). Reinterpreting the development of reading skills. *Reading Research Quarterly*, 40(2), 184-202.
- Parlar, H. (2012). Bilgi toplumu, değişim ve yeni eğitim paradigması. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 4, 193-209.
- Polat, A. (2019). *Türkçe öğretmenlerinin okuma kültürü konusundaki hizmetiçi eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesi (Hizmetiçi eğitim programı önerisi)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sever, S. (1990). Bilgi toplumu olma aşamasında, ülkemizde kitap ve okuma olgusu. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 23(2), 721-727.
- Sever, S. (1998). Demokratik kültür bilinci edinimi sürecinde dil ve edebiyat öğretimi. *Yaşadıkça Eğitim*, 56, 2-6.

- Sever, S. (2007). *Okuma kültürü edinme sürecinde Türkçe öğretiminin sorumluluğu*. Okuma Kültürü ve Okullarda Uygulama Sorunları Toplantısı, Millî Eğitim Bakanlığı, Ankara.
- Sever, S. (2013a). *Çocuk Edebiyatı ve Okuma Kültürü*. İzmir: Tudem Yayınları.
- Sever, S. (2013b). *Çocuk ve edebiyat*. İzmir: Tudem Yayınları.
- Şentürk, C. (2011). Eğitimde yeni bir paradigma evrensel okuryazarlık. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, 135, 10-14.
- Temizkan, M. (2009). *Metin türlerine göre okuma eğitimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Ülper, H. (2010). *Okuma ve anlamlandırma becerilerinin kazandırılması*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Ünlü, S. (2019). *“Okuma kültürü” edindirme sürecine Türkçe öğretmenlerinin etkisi (Muğla ili örneği)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Muğla.
- Yıldız, C., Okur, A., Arı, G. ve Yılmaz, Y. (2010). *Yeni öğretim programına göre kuramdan uygulamaya Türkçe öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.